

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут педагогіки, психології і мистецтв

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: Індивідуальний підхід до учнів основної школи в процесі
фізичного виховання**

**Студента IV курсу(осв.кваліф.рівня «бакалавр»)
заочної форми навчання, групи 2ВФВМСЗ**

Напряму підготовки 6.01020101 Фізичне виховання

Бондаря Олександра Сергійовича

Науковий керівник:

кандид. педагогічних наук, доцент КАПЛІНСЬКИЙ В. В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2015

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні засади індивідуального підходу до учнів загальноосвітньої школи в процесі фізичного виховання.....	10
1.1. Індивідуальний підхід до учнів основної школи як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2. Сучасні підходи до організації індивідуального навчання у загальноосвітніх закладах на уроках фізичної культури.....	25
1.3. Сучасні проблеми формування здоров'я та здорового способу життя школярів.....	34
Висновки до першого розділу.....	46
Розділ II. Експериментально-дослідна робота з реалізації індивідуального підходу до учнів основної школи в процесі фізичного виховання	48
2.1. Методика реалізації індивідуального підходу до учнів в процесі занять фізичною культурою.....	48
2.2. Педагогічні умови ефективної реалізації індивідуально - диференційованого підходу у процесі фізичного виховання.....	55
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з реалізації індивідуально - диференційованого навчання в процесі фізичного виховання.....	63
Висновки до другого розділу.....	69
Загальні висновки.....	71
Список використаних джерел.....	73
Додатки.....	82

Вступ

Актуальність теми дослідження. Вищою цінністю нашого суспільства є людина. Увага до виховання людини, турбота про всебічний розвиток її здібностей, вдосконалення особистих якостей входить в коло проблем сучасного суспільства. Існування індивідуальних відмінностей між людьми – факт очевидний. Необхідність індивідуального підходу викликана тією обставиною, що будь-яка дія на дитину проходить через її індивідуальні особливості, через «внутрішні умови», без урахування яких неможливий по-справжньому дієвий процес виховання.

Всебічний розвиток кожної людини – програмна мета нашого суспільства яка реалізується через важливу умову виявлення творчого потенціалу особи, формування індивідуальності як вищого рівня її розвитку. Кожна людина повинна мати можливості самореалізувати себе. Індивідуальний підхід ніяк не протистоїть принципу колективності – основному принципу не тільки виховання, але й всього устрою нашого життя.

«У кожної пташки свої замашки», - говорить народне прислів'я, нагадуючи нам, що кожен вихованець є унікальною, неповторною індивідуальністю зі своїм характером, досвідом поведінки, потребами, інтересами, темпераментом, проблемами. Необхідність їх врахування у виховній роботі є очевидною і безсумнівною.

Опір виховним впливам найчастіше виникає з причин порушення саме цього принципу. Він є однією з важливих умов вибору оптимальних способів виховного впливу в тій чи іншій ситуації, якому має передувати обов'язковий аналіз вікових особливостей учнів, особливостей класу або групи школярів, їх інтересів, поглядів, переконань і т.п.

«Якщо педагогіка, – наголошував К.Д. Ушинський, – хоче виховати людину у всіх відношеннях, то вона повинна, перш за все, пізнати її також в усіх відношеннях».

У ХХІ столітті Національна доктрина освіти в Україні має забезпечити підготовку людей високої культури, кваліфікованих спеціалістів, здатних до

творчої праці, професійного розвитку, мобільності в освоєнні і впровадженні новітніх наукових та інформаційних технологій. Останнє можливе лише за умови індивідуального підходу до кожної дитини. Індивідуалізація являє собою засіб, що дозволяє за рахунок організації освітнього процесу більш повно враховувати інтереси, схильності й здібності учнів, створювати умови для навчання школярів відповідно їх нахилів.

Початок теоретичного рівня розробки індивідуального підходу до учнів у навчанні пов'язаний із великим педагогом К.Д. Ушинським, який розробив методику прийомів індивідуального підходу до дітей, основи роботи з виховання корисних звичок. У той же час він висловив думку, що в складному процесі індивідуального підходу до дитини не можна давати якісь певні рецепти, тим самим, підкресливши творчий характер рішення проблеми.

Я.А.Коменський уперше обґрунтував необхідність поєднання загально класної роботи на уроці з індивідуальною. У його педагогічній системі чітко означені положення про те, що весь процес навчання і виховання дітей необхідно будувати з урахуванням їх вікових і індивідуальних особливостей і виявляти ці особливості шляхом систематичних спостережень[58, 67].

Значний внесок у розробку питань розвитку особистості, урахування закономірностей розвитку дитини, індивідуального підходу в навчанні й вихованні внесли педагоги В.Г. Белінський, Х.Д. Алчевська, П.Д. Юркевич, Л. М. Толстой, М.Ф. Бунаков, В.П. Бехтеров. Прогресивні педагоги минулого індивідуальний підхід розглядають як засіб просування кожного учня до нових рівнів розвитку.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки у нашій країні однією з найбільш актуальних являється проблема використання засобів індивідуального підходу для ефективності педагогічної роботи з учнями. Тому вивчення ефективності індивідуального підходу до учнів є важливим напрямом усіх педагогічних досліджень.

Педагоги і громадські діячі дореволюційної Росії приділяли особливу увагу розробці теоретичних положень індивідуального підходу. Так,

Є.М. Водовозова вказувала на необхідність знання вихователями і батьками наукових основ психології і фізіології дитини, для того, щоб уміти всебічно аналізувати її вчинки. У вихованні дітей вона відводила велику роль праці, вважаючи її найдієвішим, найкращим виховним засобом. Разом з тим вона також попереджала, що неможливо виробити єдині правила підходу до всіх дітей, без виключення, оскільки діти за своїми індивідуальними особливостями дуже різні.

А.С. Макаренко вважав принцип індивідуального підходу до дітей дуже важливим при розв'язанні ряду педагогічних проблем, наприклад при організації і вихованні дитячого колективу, трудовому вихованні дітей, у грі. Він дійшов висновку, що, здійснюючи загальну програму виховання особистості, педагог повинен вносити в неї «корективи» відповідно до індивідуальних особливостей дитини. Загальне й особливе в характері людини тісно переплітаються, утворюючи так звані 'заплутані вузли'. Цим визначенням А.С. Макаренко підкреслював складність індивідуального підходу до дітей. Він вважав, що в процесі виховання й навчання необхідно орієнтуватися на позитивні якості дитини - це головна точка опори в загальній системі виховання й в індивідуальному підході до дітей. Тому у кожної дитини, перш за все, потрібно виявити позитивні сторони характеру її вчинків і на цій основі укріплювати в неї віру у власні сили і можливості.

Величезна заслуга А.С. Макаренка полягає в тому, що він не тільки обґрунтував, але і фактично здійснив в своїй практичній діяльності основні положення індивідуального підходу до дітей. Розвиток індивідуальності А.С. Макаренко пов'язував не тільки з особливостями людини, але з її темпераментом, з рисами вдачі.

Цілі індивідуального виховання полягають у визначенні й розвитку особистих здібностей і спрямованостей в галузі не тільки знання, але й характеру. Методологічне обґрунтування і теоретичні положення в працях А.С. Макаренка, є результативними для подальшого розвитку в педагогіці проблеми щодо індивідуального підходу до дітей. Розкривши сутність

індивідуального підходу у вихованні, встановивши його зв'язок з життям, він обґрунтував положення про те, що методи індивідуального підходу в процесі виховання й навчання залежать від загальної мети і завдань виховання, обліку вікових та індивідуальних особливостей і характеру діяльності дитини.

Індивідуальний підхід до дітей здійснювався ним у плані проектування кращих якостей особистості, а не тільки як процес перевиховання і виправлення недоліків.

Проблема індивідуального підходу до дітей одержала всебічний розвиток у практичному досвіді й в педагогічному вченні В.А. Сухомлинського. Він підкреслював важливість розвитку індивідуальної своєрідності особистості дитини.

Психологи О.В. Запорожець, А.Н. Леонтьєв, А.А. Люблінська, Д.Б. Зльконін та інші займалися проблемою індивідуального підходу у зв'язку з рішенням завдань формування особистості. Науковими дослідженнями доведено, що існує пряма залежність між фізичним, розумовим і естетичним розвитком людини.

Фізичне виховання тісно пов'язане з вдосконаленням органів чуття, зору, слуху, що в свою чергу має глибокий вплив на розумовий розвиток і формування характеру людини. Фізичне виховання тісно пов'язане з трудовим і естетичним вихованням дитини. Активність у трудовій діяльності багато в чому залежить і від стану її здоров'я, і навпаки.

Ігри також сприяють розвитку й зміцненню таких його естетичних якостей, як воля, дисциплінованість, організованість і ін. Не можна не відмінити також зв'язки фізичного виховання з естетичним. Все, що є здоровим в широкому сенсі слова, є і прекрасним. Красиве тіло, спритні рухи, правильна постава, хода - все це ознаки здоров'я й наслідок правильного фізичного виховання.

Здійснення індивідуального підходу до дітей під час усіх видів їхньої діяльності необхідно розглядати як певну взаємозв'язану систему. Першою ланкою цієї системи є вивчення особливостей кожної дитини й

індивідуальний підхід у фізичному вихованні. Знання фізичного стану й розвитку дітей має дуже велике значення при проведенні процедур загартування, які повинні здійснюватися систематично, на строго індивідуальній основі.

В процесі правильного фізичного виховання за умови індивідуального підходу до кожної дитини у всіх дітей прокидається інтерес до виконання культурно-гігієнічних навичок, до прогулянок на свіжому повітрі, заняттям фізкультурою. Таким чином, фізичне виховання забезпечує охорону й зміцнення здоров'я, розвитку рухових умінь, культурно-гігієнічних навичок, гартування організму, любов до чистоти, охайності, привчає дитину до режиму, підвищує працездатність, знижує стомленість.

Разом з тим в різних сферах виховання й навчання цей підхід виявляється в різній мірі. Індивідуальний підхід націлений у першу чергу на зміцнення позитивних якостей і усунення недоліків. За допомогою індивідуального підходу можна знайти «ключ» до кожної дитини. Принцип *безумовного позитивного ставлення до особистості* вимагає прийняття вихованця таким, яким він є, своєрідним, неповторним, з усіма його недоліками. Саме таке ставлення до вихованця, повага до його особистості дає можливість налагодити повноцінний психологічний контакт, який створює сприятливі умови для подальшого виховного впливу.

Для ілюстрації доречно згадати відомі фільми «Педагогічна поема» і «Небезпечні думки». Саме з безумовного позитивного ставлення до вихованців, які чинили шалений опір, явно демонстрували свою негативну поведінку, робив свої перші кроки А.С. Макаренко. Саме такими, якими вони були, вульгарними, цинічними, брутальними, прийняла своїх вихованців вчителька англійської мови міс Джонсон, і це стало запорукою її подальших успіхів.

Однак в назві цього принципу слід виділити слово «особистість», оскільки мова йде про безумовне позитивне ставлення, повагу саме до особистості, а не до поведінки («не ти поганий, а твоя поведінка погана»).

Принцип *опори на позитивне в дитині* спрямований на виявлення у вихованців позитивних якостей, задатків, талантів, опора на які створює умови для виправлення негативної поведінки і розвитку недостатньо сформованих інших позитивних рис.

Орієнтуючись на позитивні якості, вихователь одночасно створює умови для задоволення потреби вихованця у самоствердженні і впевненості у собі.

Зміни у структурі особистості учня, його успіхи у роботі над собою викликають почуття задоволення і надихають на подальшу позитивну поведінку.

Індивідуальний підхід це не разовий захід. Він повинен пронизувати всю систему дій на дитину. Саме тому це головний загальний принцип *Індивідуалізація навчання* обумовлена характерним для класно-урочної системи протиріччям між колективною формою навчання та особистісним способом сприйняття і засвоєння навчального матеріалу.

Унаслідок відмінностей у підготовленості, розвитку інтелектуальних, психологічних і фізичних можливостей, різної динамічності (швидкості утворення умовно-рефлекторних зв'язків) нервової системи, темпи засвоєння дітьми навчального матеріалу, формування вмінь і навичок неоднакові.

Ефективність навчання обумовлена ступенем індивідуалізації навчального процесу щодо кожного учня. При наповнюваності класу 25 - 28 учнів, а також тільки при двох уроках фізичної культури на тиждень, індивідуалізація неможлива. Вчитель фізично не встигає безпосередньо контактувати з кожним учнем для успішної організації спрямованої діяльності, контролю й коректування її відповідно до індивідуальних можливостей кожного учня.

В основу диференційованого навчання і виховання покладено пристосування навчального матеріалу до індивідуальних можливостей учнів за рахунок диференціації методів, засобів, інтенсивності навчальної діяльності відносно груп, утворених із приблизно однакових за рівнем підготовленості

учнів.

Вказані вище обставини і зумовили вибір теми нашої дипломної роботи: **«Індивідуальний підхід до учнів основної школи в процесі фізичного виховання».**

Об'єкт дослідження: процес фізичного виховання учнів основної школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови ефективного здійснення індивідуального підходу до учнів в процесі фізичного виховання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективного здійснення індивідуального підходу до учнів в процесі фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати значення й роль індивідуального підходу у вихованні і навчанні дітей шкільного віку.
2. Проаналізувати сучасні підходи до організації індивідуального навчання у загальноосвітніх закладах на уроках фізичної культури.
3. Визначити педагогічні умови ефективного здійснення індивідуального підходу до учнів в процесі фізичного виховання.
4. Розробити методику використання індивідуального підходу в процесі занять фізичною культурою.

Досягнення поставленої мети і завдань дипломної роботи вимагало застосування ряду методів науково-педагогічного дослідження, зокрема: теоретичний аналіз проблеми, шляхом вивчення літературних джерел; педагогічні дослідження, які включають: проведення дослідно-педагогічної роботи з вивчення ефективності застосування індивідуального підходу, систематизація і узагальнення передового педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, бесіда.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Індивідуальний підхід це не разовий захід. Він повинен пронизувати всю систему дії на дитину, і саме тому це загальний принцип виховання. Разом з тим в різних сферах виховання й навчання цей підхід виявляється в різній

мірі. Індивідуальний підхід націлений у першу чергу на зміцнення позитивних якостей і усунення недоліків. За допомогою індивідуального підходу можна знайти «ключ» до кожної дитини. Індивідуальний підхід - один з головних принципів педагогіки. Сама проблема індивідуального підходу носить творчий характер, але існують основні моменти при здійсненні диференційованого підходу до дітей.

Принцип індивідуального підходу до учнів є дуже важливим при розв'язанні ряду педагогічних проблем, пов'язаних з фізичним вихованням учнів основної школи.

Цілі індивідуального виховання полягають у визначенні й розвитку особистих здібностей і нахилів в галузі не тільки знання, але й характеру. Розкривши сутність індивідуального підходу у фізичному вихованні, встановивши його зв'язок з життєво значущими потребами школярів, ми обґрунтували положення про те, що методи індивідуального підходу в процесі виховання й навчання залежать від загальної мети і завдань виховання, обліку вікових та індивідуальних особливостей і характеру їхньої діяльності.

Індивідуальний підхід здійснювався нами у контексті проектування кращих якостей особистості, а не тільки як процес перевиховання і виправлення недоліків.

Необхідною методичною умовою індивідуалізації фізичної підготовки школярів в процесі нашого дослідження була адекватність фізичних навантажень індивідуальним можливостям їхнього організму. В зв'язку з цим розвиток фізичних здібностей здійснювався на діагностичній основі - спочатку визначення величини кожного компонента моторики, і лише потім адекватний вибір засобів і методів педагогічного впливу.

Узагальнення науково-методичної інформації щодо оптимізації процесу фізичної підготовки школярів на основі врахування їх індивідуальних особливостей дозволив класифікувати її за спрямованістю, а саме: організаційні умови вирішення проблеми та методичні умови підвищення

ефективності цілеспрямованих педагогічних дій. Перший напрямок передбачав пошук найбільш ефективних шляхів організації рухової діяльності дітей в режимі навчального дня школи за рахунок правильної побудови системи урочних занять у напрямку досягнення підтримуючого або стимулюючого ефектів. Здійснення індивідуального підходу поєднувалось з визначенням ефективності впливу фізичних вправ; використанням додаткових позаурочних занять як найбільш доцільної і реальної форми вирішення завдань фізичного виховання в умовах сьогодення; впровадженням науково обґрунтованих нормативних вимог як фактору активізації рухової діяльності школярів на підставі активізації їх мотиваційної сфери; удосконаленням системи педагогічного контролю як фактору корекції та змісту оздоровчо-розвиваючих програм в процесі занять фізичними вправами.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та практики реалізації індивідуального підходу до учнів у процесі фізичного виховання дослідником було визначено та обґрунтовано педагогічні умови ефективності диференційованого навчання: методичне забезпечення навчального процесу в контексті здійснення індивідуального підходу; акцентування уваги на виховних аспектах в процесі диференціації; специфічна робота з батьками, спрямована на реалізацію індивідуального підходу, узгодженого з педагогами; моніторинг і корекція освітнього процесу в контексті забезпечення індивідуального підходу.

Загалом результати дослідно-експериментальної роботи з реалізації індивідуального підходу до учнів основної школи в процесі фізичного виховання, висвітлені в роботі, засвідчують результативність застосованої методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова, О.В., Галузяк, В.М. (2014). Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя (монографія). Вінниця : ТОВ: «Нілан ЛТД». 416 с.
2. Алексюк А.М. Загальні методи навчання / А. М. Алексюк. - К., 1981. - 260с.
3. Алексюк А.М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. - К. : Знання, 1980.-47 с.
4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій : модульне навчання / А. М. Алексюк. - К. : 1993. - 220 с.
5. Асаулюк І., Каплінський В. Роль і місце навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» в системі підготовки спеціаліста з фізичного виховання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип.18.Т.1. Вінниця, 2014. С.14 – 21.
6. Бібік Н.М. Пріоритети розвитку післядипломної педагогічної освіти / Н. М. Бібік // Педагогічна газета. - 2001. - № 1. - С.2.
7. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный поход / А. А. Вербицкий. - М. : Высшая школа, 1991. - 204 с.
8. Воловик П. М. Проблеми порівняння результатів педагогічних експериментів / П. М. Воловик // Неперервна професійна освіта; теорія і практика. - 2002. - Випуск І (5). - С 121-127.
9. Володько В. М, Солдатенко М. М. Індивідуалізація навчання студентів / В. М. Володько, М. М. Солдатенко // Педагогіка і психологія. - 1994. - №3-4. - С 91-100.
10. Володько В. М. Індивідуалізація і диференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз / В. М. Володько // Педагогіка і психологія. - 1997. - № 4. - С.9-17.
11. Гусак П М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів : Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00,01 / П. М. Гусак - М. – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. - К., 1999. 37 с.
12. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна діяльність: сутність та сучасні

- підходи / О. А. Дубасенюк // Професійна підготовка педагогічних працівників. -Київ-Житомир: Житомир. Держ. пед. ун-т, 2000. - С. 3-9.
13. Каплінський В. В. Використання гальмівних прийомів виховного впливу у процесі розв'язання педагогічних ситуацій. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2004. Вип. 9. С. 104 – 109.
 14. Каплінський В. В. Застосування інноваційних педагогічних технологій при викладанні дисциплін педагогічного циклу. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 41. С. 32 – 38.
 15. Каплінський В. В. Здібності як внутрішні умови формування професійних умінь педагога. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2010. Вип. 32. С. 330 – 336.
 16. Каплінський В. В. Натяк як прийом підсилення методів виховання. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2005. Вип. 16. С. 146 – 151.
 17. Каплінський В. В. Післядія як показник ефективності навчально-виховного процесу. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2009. Вип. 28. С. 99 – 108.
 18. Каплінський В. В. Навчально-методичні матеріали до державного екзамену з педагогіки (осв.-кваліф. рівень «бакалавр»). Вінниця, 2010. 86 с.
 19. Каплінський В. В. Навчально-методичні матеріали до державного кваліфікаційного екзамену (осв.-кваліф. рівень «спеціаліст»). Вінниця, 2010. 70 с.
 20. Каплинский В. В. Педагогические ситуации как средство развития умственных способностей будущих учителей и воспитательного воздействия на учащихся. *Педагогика и психология: тренд, проблемы, актуальные задачи: сб. научн. статей. Междун. научн.-практ. конференция*. Краснодар, 2013. С.62 – 69.
 21. Каплінський В. В. Спрямованість дисциплін педагогічного циклу на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості. *Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах: зб.*

- матер. всеукр. наук.-практ. конференції. Вінниця, 2011. С. 142 – 147.
22. Каплінський В. В. До проблеми самовиховання старшокласників: цільовий та організаційно діяльнісний етапи. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39. С. 199 – 204.
 23. Солдатенко М.М. Проблеми педагогічної освіти в Україні / Солдатенко М.М. // Проблеми педагогічної освіти в Україні. - Київ, 1997 - С 123-130.
 24. Солдатенко М.М. Процеси реформування педагогічної освіти в Україні професійна підготовка педагогічних працівників. - Київ-Житомир: Житомир., 192 с.
 25. Хамська Н.Б. Особливості використання притч у моральному вихованні підлітків. / Н.Б. Хамська. наук.зб. Вип. 38. 2012, – С. 109-115.
 26. Шугайло Г.В. Диференційоване навчання комп'ютерних технологій у вищих, педагогічних закладах освіти / Г. В. Шугайло // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 1999. - С.98-103.
 27. KAPLINSKY, V.: *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli*. Vinnytsia : TOV Niland LTD, 2015.
 28. Kaplinsky V. V. Theoretical bases of formation of communicative abilities by means of problem pedagogical situations / V. V. Kaplinsky // Science, Technology and Higher Education: Materials of the II international research and practice conference Vol. II. – April 17th, 2013. – P . 518-521.

